

2024-09-26

Finansdepartementet

Diarienum: Fi 2024/01521

Personligt ombud Skåne, PO Skåne har tagit del av betänkandet SOU 2024:50 ”Nätt och jämnt – likvärdighet och effektivitet i kommunsektorn” och lämnar remissvar på den del i förslaget som avser statsbidrag till verksamhet med personligt ombud.

Sammanfattning av våra synpunkter

Det är av största vikt att verksamheter med personligt ombud finansieras med riktade statsbidrag även framöver.

Vi är kritiska till förslaget att ta bort det riktade statsbidraget som lagts fram utan förberedande dialog med berörda parter och utan en konsekvens- och barnkonsekvensanalys och menar att det måste göras en konsekvensanalys före beslut.

Personligt ombud är en unik verksamhet som verkar för en liten men mycket utsatt grupp, nämligen personer med allvarlig psykisk ohälsa och omfattande psykiska funktionsnedsättningar som utan stöd från verksamheten personligt ombud inte har likvärdig tillgång till välfärdstjänster.

Personligt ombud har sitt ursprung i psykiatrireformen (1995) och i FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning som antogs i Sveriges riksdag den 13 december 2006, mer specifikt artikel 12 som behandlar likhet inför lagen¹.

Personligt ombud är den enda reform som riktas sig till målgruppen och den enda verksamhet som har i uppdrag att bevaka sina klienters mänskliga rättigheter

De personliga ombuden arbetar som den enda aktören i stödet till målgruppen enbart och endast på den enskildes uppdrag. Detta ihop med det samlade arbetssättet har som inga andra verksamheter påvisat särskilt goda effekter på en mängd punkter som, klientens upplevelse av livskvalitet, egenmakt och möjlighet till att återhämta sig från psykisk ohälsa. De personliga ombuden arbetar också uppsökande och stärker samverkan runt den enskilde.

Personligt ombud är inte en lagstadgad utan en frivillig verksamhet för kommunerna. Risken är därför stor att funktionen försvinner om statsbidraget blir generellt då personligt ombud behöver konkurrera om medlen med annan kommunal verksamhet som är lagstadgad.

Personligt ombud kan inte ersättas genom ordinarie verksamhet som bedrivs av kommuner och regioner.

¹ Artikel 12 Likhet inför lagen

Konventionsstaterna bekräftar i punkt 1 åter att personer med funktionsnedsättning har rätt att i alla sammanhang bli erkända som personer i lagens mening och ska enligt punkt 2 erkänna att personer med funktionsnedsättning åtnjuter rättskapacitet på samma villkor som andra i alla hänseenden. Punkt 3 föreskriver att konventionsstaterna ska vidta ändamålsenliga åtgärder för att erbjuda personer med funktionsnedsättning tillgång till det stöd de kan behöva för att utöva sin rättskapacitet.

Den kartläggning och analys som gjorts av Socialstyrelsen 2023 visar att Personligt ombud är en verksamhet som gör skillnad, men som är beroende av statsbidrag för att kommunerna ska kunna värna den i en kommunal budget. Vidare att konsekvenserna för den enskilde utan tillgång till personligt ombud kan bli:

1. sämre möjligheter att påverka sin livssituation och vara delaktig i samhället
2. sämre möjligheter att leva ett självständigt liv
3. sämre möjligheter att få tillgång till samhällets utbud av vård, stöd och service på jämlika villkor samt rättshjälp, rådgivning och annat stöd utifrån sina egna önskemål och behov.

Tidigare studier visar också att verksamheterna leder till en effektivisering av samhällets insatser till gruppen personer med psykiska funktionsnedsättningar (Socialstyrelsen, 2023).

Kort bakgrund

Verksamhet med personligt ombud riktar sig till personer som är 18 år eller äldre med allvarlig psykisk ohälsa, psykiska funktionsnedsättningar samt betydande och väsentliga svårigheter att utföra aktiviteter på olika livsområden. Detta är personer som utan ”hjälp till hjälpen” har svårt att hitta rätt i välfärden och därmed inte har jämlik tillgång till samhälleligt stöd och service. Personligt ombud har även ett strukturellt uppdrag som innebär att man synliggör och påvisar brister och systemfel som finns i vårt välfärdssamhälle. Detta är, oss veterligen, ett unikt uppdrag som andra yrkesgrupper inte har. De brister och systemfel som personliga ombud presenterar lyfts upp på lokal, regional och nationell nivå.

Utbyggnaden av verksamhet med personligt ombud startade med stor framgång som en följd av Psykiatrireformen (1995). Sedan starten har ombudsverksamheten finansierats genom riktat statsbidrag och regleras genom Förordning (2013:522) om statsbidrag till kommuner som bedriver verksamhet med personligt ombud för vissa personer med psykiska funktionsnedsättningar. Någon annan reglering finns inte kring personligt ombud.

Personligt ombud i Sverige uppmärksammades internationellt då WHO den 10 juni 2021 för första gången publicerade riktlinjer för ett samhällsbaserat stöd till personer med allvarlig psykisk ohälsa. I riktlinjerna presenterades 24 goda exempelverksamheter från olika länder. Bland dessa exempelverksamheter fanns Personligt ombud i Sverige. Bakgrunden till att verksamheten erhöll denna status är dess framgång med att säkerställa målgruppens mänskliga rättigheter och delaktighet i samhällsgemenskapen.

Skäl till ställningstagande

1. Risk för avveckling av Personligt ombudsverksamhet

Verksamhet med personligt ombud är inte lagstadgat utan en frivillig verksamhet för kommunerna. Den är kostnadseffektiv och har påvisad god effekt men bedrivs oavsett detta i hög grad tack vare det riktade statsbidraget.

Ett generellt statsbidrag skulle missgynna fortsatt spridning och utveckling av verksamheterna då det skulle fördelas även till kommuner som inte bedriver verksamhet med personligt ombud.

Utan det riktade statsbidraget faller också den förordning som reglerar verksamhet med personligt ombud, och därmed den struktur som verksamheten vilar mot.

Socialstyrelsen skriver 2023 i Kartläggning och analys av systemet med personligt ombud att statsbidraget är en viktig faktor när det gäller att inrätta och driva personligt ombudsverksamheter (Socialstyrelsen, 2023).

2. Risk för minskad tillgång till personligt ombud

Nationella och internationella uppföljningar kring förekomst av allvarlig psykisk ohälsa och psykiska funktionsnedsättningar ger stöd för att målgruppen för personligt ombud finns i hela landet. Oavsett detta finns personligt ombud ännu inte i alla kommuner. Utbyggnaden och spridningen av personligt ombud kan därför ännu inte ses som slutförd.

Redan i dag ser vi att många små kommuner, som hade behövt personligt ombud, inte har möjlighet att införa detta på grund av kostnader och risken är stor att fler kommuner hamnar där.

Utan det riktade statsbidraget kan det bli svårt för Personligt ombudsverksamheten som är förhållandevis liten att hävda sig i konkurrens med andra verksamheter i fördelningen av ett generellt statsbidrag.

3. Risk för ökat utanförskap och utsatthet inom gruppen personer med allvarlig psykisk ohälsa och psykisk funktionsnedsättning

Uppföljningar av effekter och socialekonomiska bokslut har visat att kontakten med personligt ombud är god både för den enskilde och för samhället.

Behovet av kontakt med personligt ombud har inte minskat. I stället har verksamheterna ofta kö. Utan stödet av personligt ombud står en del av klienterna utan försörjning. Detta är personer som trots svåra tillstånd fått avslag på ansökan om sjukersättning hos Försäkringskassan och likaså avslag om ekonomiskt bistånd hos kommunens försörjningsstöd. En trygg ekonomi är avgörande för möjligheten till återhämtning från psykisk ohälsa.

Bland resultat för den enskilda individen finns att verksamheten har en suicidpreventiv effekt, främjar en positiv utveckling med förbättrad hälsa, livskvalitet och empowerment samt en stärkt förmåga att klara sin livsföring och ekonomi.

Det kan tilläggas att var fjärde – femte klient i målgruppen för verksamhet med personligt ombud har minderåriga barn. Effekten av kontakten omfattar därmed också barn och unga deras livssituation och framtid.

Avslutningsvis

Utjämningskommittén riskerar genom detta förslag att försämra stödet till personer med allvarlig psykisk ohälsa och psykiska funktionsnedsättningar samt kullkasta väl fungerande verksamheter utan att man alls sett till konsekvenserna som det medför.

Vi menar därför att man bör behålla statsbidraget som riktat tills man gått vidare med kartläggningen av systemet med personligt ombud som har genomförts och utrett verksamheten personligt ombud vidare.

Caterina Holmström
Styrelseordförande

Camilla Bogarve
Verksamhetschef

Referenser:

[Personligt ombud till personer med psykiska funktionsnedsättningar \(socialstyrelsen.se\)](https://socialstyrelsen.se)

[FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning \(regeringen.se\)](https://regeringen.se)

Postadress:
PO Skåne
Box 1142
221 05 Lund

Telefon:
046-5402060

Mejladress:
info@po-skane.org

Webadress:
www.po-skane.org

Org.nr.:
84 50 03 – 3876